

Спр. 133. – Арк. 15; 20. ДАВО. – Ф.Р – 1998. – Оп. 2. – Спр. 272. – Арк. 29; 21. Половодов А.Г. Заробітна плата працівників установ народної освіти. Збірник законод. та інструктив. матер. – Льв., 1956. – С.6,7; 22. ДАВО. – Ф.Р 4897. – Оп. 1. – Спр. 238. – Арк. 3; 23. Там само. – Ф.Р 2700. – Оп. 5. – Спр.49. – Арк. 10; 24. Там само. – Ф.Р 151. – Оп. 9. – Спр. 761. – 538; 25. Там само. – Ф.Р 4897. – Оп. 1. – Спр. 250. – Арк. 119; 26. Там само. – Ф.П 136. – Оп. 13. – Спр. 33. – Арк. 12,16,27; 27. Федонюк К.Є. Діяльність районних Рад в галузі народної освіти і культурно-освітньої роботи. – К., 1958. – С.22; 28. ДАВО. – Ф.Р 4897. – Оп. 1. – Спр. 128. – Арк. 10; 29. Бондар А.Г. Всенародний університет. – К., 1967. – С.34; 30. ДАВО. – Ф.Р 2700. – Оп. 6. – Спр. 648. – Арк. 58; 31. Там само. – Спр.1265. – Арк. 9; 32. Там само. – Спр. 783. – Арк. 7; 33. ЦДАВО України. – Ф.П 2. – Оп. 7. – Спр. 2783. – Арк. 44; ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 23. – Спр. 73. – Арк. 14; 34. ДАВО. – Ф.П 136. – Оп. 12. – Спр. 178. – Арк. 96.

О.Д. Чечина

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА В ПРАЗІ (1923-1945 РР.)

Основною метою національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. українського народу було прагнення відновити незалежність України, яку на тривалий час було втрачено через різноманітні історичні обставини. Внаслідок поразки у боротьбі за самостійну державу, до якої активно включилося найсвідоміше українське громадянство – інтелектуальна, мистецька та політична еліта країни – були змушені покинути окуповану Радянською Росією Батьківщину й емігрувати за кордон¹. Видатні діячі української науки, освіти та культури, які переслідувалися за політичною ознакою на рідній землі, знайшли притулок на території Чехословаччини, де склалися найкращі умови перебування завдяки підтримці уряду чехословацької республіки до українського народу².

За часів існування СРСР історичні дослідження діяльності української міжвоєнної еміграції в ЧСР мали упереджений характер. Але емігранти-інтелігенти були впевнені: «...прийде час, коли наші майбутні історики будуть досліджувати життя й чинність української еміграції, яка повстала після останньої нашої національної катастрофи...»³. І дійсно, нині дослідники української еміграції базують наукові пошуки на фундаментальній праці відомого українського історика, професора Українського вільного університету (далі УВУ), лектора Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, дійсного члена, з 1929 р. секретаря УІФТ Симона Наріжного «Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами»⁴. Ця книга становить велику наукову цінність з огляду на те, що вона була написана на підставі використання широкого кола джерел. Зібрані її автором фактологічні матеріали мають енциклопедичний характер, але хронологічно завершується кінцем 1930-х рр., що не дає змоги дослідити подальшу діяльність товариства. У періодичних виданнях публікувалися статті С.Наріжного, в яких автор висвітлював різні аспекти діяльності товариства⁵. 1940 р. вийшла друком брошура, присвячена 15-літтю діяльності УІФТ⁶.

Майже через 50 років, з проголошенням незалежності України, вітчизняні історики поновили роботу з дослідження проблем перебування українських емігрантів на території Чехословацької Республіки у міжвоєнний період. Попри наявність значної джерельної бази, історіографія досліджуваного питання до сьогодні залишається досить обмеженою. Відсутні монографічні праці, які б узагальнювали та систематизували діяльність та науковий внесок Українського історико-філологічного товариства в Празі у розвиток історичної та філологічної науки. У науковій літературі існують лише поодинокі дослідження, які торкаються окремих аспектів діяльності товариства.

У цьому контексті слід згадати низку публікацій С.В. Віднянського, який зосередив свою увагу на культурно-освітній та науковій діяльності української еміграції міжвоєнного періоду в ЧСР і зокрема здійснив ґрунтовний аналіз роботи УВУ. Він також побічно зупинився на діяльності й УІФТ⁷.

У публікації В. Ульяновського та С. Ульяновської «Українська наукова і культурницька еміграція в Чехо-Словаччині між двома світовими війнами», яка була вміщена в книзі «Українська культура»⁸, подано короткий нарис про діяльність УІФТ з посиланням на працю С.Наріжного «15 літ діяльності Українського історично-філологічного товариства в Празі (1923-1938)»⁹.

Г.В. Саган у своїй розвідці «Мости єднання (співпраця української та іноземної науки 1918-1939 рр.)»¹⁰ побіжно торкнулася даної проблеми, акцентуючи свою увагу на науково-організаційній та репрезентаційній функціях товариства. У книжці «Українська наука на міжнародній арені: наукова співпраця у міжвоєнний період»¹¹ автор наводить чимало невідомих фактів про розвиток української та зарубіжної науки в період між двома світовими війнами.

Першу спробу комплексного вивчення діяльності української еміграції на терені ЧСР у 1994 р. здійснив В.І. Стремидло¹², який детально дослідив політичні течії в українському еміграційному середовищі, проаналізував її культурно-освітню діяльність, подав загальну характеристику діяльності УІФТ (з посиланнями на С. Наріжного¹³, Праці УІФТ¹⁴) та використав матеріали одного з фондів ЦДАВО України¹⁵.

Наукова розвідка Т.В. Бублик¹⁶ було присвячено аналізу культурно-освітньої та наукової діяльності українців-емігрантів на території ЧСР та Німеччини, проте автор не ставила за мету реконструювати діяльність УІФТ. Дослідниця дійшла висновку, що діяльність міжвоєнної еміграції була спрямована на відновлення української державності, розвиток національної науки та культури. Історичну цінність праці збільшує використання архівних матеріалів, що зберігаються в архівних закладах Німеччини та США.

Українськими істориками було підготовлено ряд дисертаційних досліджень: Д. Бурім¹⁷, І.В. Саламаха¹⁸, В.П. Швидкий¹⁹, О. Я. Яцишина²⁰, присвячених науково-педагогічній, культурно-освітній, громадсько-політичній діяльності науковців-емігрантів. Ці та інші дослідники у своїх дисертаційних працях не ставили за мету всебічно відтворити наукову діяльність української еміграції міжвоєнного періоду через на багатоаспектність та великий обсяг даної дослідницької проблеми. Але зібраний і проаналізований у згадуваних працях фактичний матеріал безперечно полегшить реалізацію цього завдання для наступних поколінь дослідників багатой спадщини української політичної та культурної еміграції.

На теренах молодої Чехословацької республіки згуртувалася значна кількість української інтелігенції, яка, опинившись на чужині, змогла адаптуватись до нових умов свого існування, що виявилось у продовженні різнобічної інтелектуальної праці, а саме заснуванні цілої низки українських вищих навчальних закладів, наукових установ, товариств, організацій, спілок, видавництва. Серед них Український вільний університет (УВУ)²¹, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова (УВП)²² та гімназія при ньому, Українська господарська академія в Подебрадах (УГА)²³ та її правонаступник Український технічно-господарський інститут заочного навчання, Українське історико-філологічне товариство в Празі (УІФТ)²⁴, Музей визвольної боротьби України (МВБУ)²⁵, Український академічний комітет (УАК), Український інститут громадознавства (УІГ), Українська наукова асоціація (УНА), Українське товариство прихильників книги (УТПК), Українська студія пластичних мистецтв (УСПМ), Український громадський видавничий фонд (УГВФ) тощо²⁶. У такий спосіб учнівська та студентська молодь отримала можливість здобувати повноцінну вищу освіту й ще в більшій кількості потягнулася до Праги на студії до згадуваних українських та чеських вищих навчальних закладів²⁷.

У даному повідомленні автор ставить за мету висвітити широку наукову діяльність УІФТ. Актуальність даної теми зумовлюється необхідністю зваженого та об'єктивного вивчення діяльності згадуваної інституції та важливістю введення до наукового обігу нових архівних джерел. Без наукового вивчення цієї проблеми наші уявлення про процес формування української історичної науки за кордоном матимуть неповний характер.

23 жовтня 1921 р. в столиці ЧСР відбулося урочисте відкриття Українського університету, який було перенесено з Відня до Праги. Перед професорсько-викладацьким складом УВУ стояло відповідальне завдання: забезпечити отримання вищої освіти молодими українцями, що опинилися на чужині, та продовжувати свою науково-дослідницьку роботу в Празі²⁸. Завдяки значній допомозі чеського уряду та членів професорської колегії Карлового університету освітню діяльність українським професорам вдалося налагодити одразу²⁹, навчальний процес почався із зимового семестру 1921-1922 академічного року³⁰.

При вирішенні питання про заснування при УВУ наукового товариства, в якому б об'єдналися українські наукові сили як з числа викладачів університету, так і тих науковців, що безпосередньо не були пов'язані з діяльністю навчального закладу³¹, зустрілися дві концепції – австрійських та російських університетів. Професори, що раніше працювали у вищих навчальних закладах Австрії, вважали, що діяльність даного товариства може не лише ускладнювати, а навіть перешкоджати науковій роботі університету³². Зрештою, було досягнуто компромісу, і на заміну одного універсального товариства було утворено ряд вузькоспеціальних – медичне, правниче тощо. Окреме місце серед них посідає Українське історико-філологічне товариство в Празі, яке існувало понад 20 років (1923-1944 рр.)³³.

Думка про заснування при УВУ товариства для наукової співпраці виникла у Дмитра Антоновича ще під час його перебування у Відні³⁴, 30 травня 1923 р. її активно підтримали

професори філософічного факультету Українського університету, а саме: Василь Біднов, Дмитро Дорошенко, Олександр Колесса, Вадим Щербаківський та Петро Андрієвський після детального обговорення справи ухвалила негайно заснувати «Українське історико-філологічне товариство в Празі»³⁵. Головною метою його було об'єднання науковців історичної та філологічної науки, спеціалістів з лінгвістики³⁶ з усіх історичних дисциплін: історії філософії, історії мови, історії літератури, історії права, історії економічних відносин, історії пластичного мистецтва, історії музики, історії театру, етнографії³⁷. Цією ідеєю найбільше переймався відомий біолог, професор П. Андрієвський, якого було обрано членом-співробітником товариства (зауважимо, що на перші організаційні видатки ним було пожертвовано 50 крон).³⁸

На установчому зібранні згадувані фундатори обрали тимчасову президію: Д. Антонович (голова), В. Біднов (секретар)³⁹. Повідомлення про заснування «Українського історико-філологічного товариства в Празі» із запрошенням на перше публічне засідання, яке було призначене на 7 червня 1923 р., були надіслані професорам історичного факультету Карлового університету, всім членам філософічного факультету УВУ (професорам О. Бочковському, Л. Білецькому, О. Лотоцькому, К. Лоському, Р. Лашенку, М. Славинському). Запрошення були відправлені й співробітникам наукових установ – УГА в Подєбрадах та УВПІ ім. М. Драгоманова. Про цю подію було поінформовано й українську громаду (через оголошення в газетах «Студентський дім» та «Українська хата»⁴⁰).

На першому засіданні товариства були присутні 60 осіб, перед якими виступив зі своєю доповіддю «Пам'яті О. І. Левицького та І. М. Каманіна» Д. Дорошенко, Він відзначив заслуги перед українською наукою покійного академіка Ореста Левицького та історика Івана Каманіна⁴¹. Також було зачитано доповідь В. Біднова «Усное повествование запорожца Н. Л. Коржа». Доклад професора Д. Антоновича була відкладена на наступне засідання. На першому засіданні в члени товариства було прийнято 11 осіб⁴².

Товариство в своїй діяльності обмежувалося суто науковими завданнями, які полягали в проведенні систематичних засідань, читанні наукових доповідей, обміні думками з приводу прочитаного, організації широких дискусій, обґрунтуванні наукових концепцій⁴³. Наукова інституція, до складу якої увійшли всі найактивніші культурні сили еміграції з різних регіонів України (з Кубані, Холмщини, Слобожанщини, Буковини, Галичини, Наддніпрянщини та Наддністрянщини), одразу набула всеукраїнського характеру⁴⁴.

Діяльністю товариства керувала управа, постійний склад якої було обрано на другому засіданні, що відбулося 13 червня 1923 р. Д. Антонович – голова, О. Колесса – заступник голови, В. Біднов – секретар. Кожен з її членів мав чітко визначені обов'язки. Олександра Колессу в 1932 р. заступив Дмитро Дорошенко, після його від'їзду з Праги на посаду заступника голови було обрано проф. Андрія Яковліва. Функції скарбника виконував секретар, в 1933 р. було запроваджено посаду скарбника, на яку було обрано Агенора Артимоновича⁴⁵, пізніше цю посаду обійняв Федір Слюсаренко.

Голова УІФТ у тісному співробітництві з секретарем зуміли надати науковим засіданням регулярності та академічності⁴⁶. Василь Олексійович готував і скликав засідання, ретельно вів протоколи, проводив листування товариства з іншими установами, виступав з доповідями, а також займався видавництвом наукових праць членів товариства⁴⁷. У січні 1929 р. внаслідок виїзду професора Василя Біднова до Варшави секретарем було обрано Симона Наріжного, який і виконував ці функції впродовж усієї подальшої діяльності товариства⁴⁸.

Дмитро Антонович обіймав посаду голови, від першого і до останнього дня діяльності проводив засідання (лише за його відсутності у Празі декілька засідань пройшло під проводом інших членів управи), вирішував поточні справи, репрезентував УІФТ назовні. Завдяки його досвіду та енергії товариство здобуло симпатії українського громадянства.

У порівнянні з іншими товариствами, які діяли на терені Чехословаччини, Історико-філологічне вирізнялося продуктивністю своєї праці, а також тим, що було виключно науковим – не пов'язаним з виконанням будь-яких професійних завдань. У складі товариств, що засновувалися з метою надання професійної допомоги (зокрема, медичне, правниче тощо) можна було зустріти осіб з незакінченою середньою освітою, стати ж членом Українського історико-філологічного могли лише особи з вищою освітою, які вже мали опубліковані наукові праці⁴⁹.

Предметом наукових досліджень науковців було широке коло українознавчих проблем. Деякі члени товариства встигли вивезти з собою з України матеріали, які опрацьовували в Празі; інколи знаходили матеріали на території Підкарпатської Русі. Широкий простір для науково-дослідної роботи над даною тематикою відкривала праця над пошуком та науковим висвітленням матеріалів,

що знаходились в архівах, музеях, книгозбірнях та інших приватних та громадських установах Центральної та Східної Європи⁵⁰.

За перший рік діяльності УІФТ нараховувало 29 дійсних членів та 2 члени-співробітники⁵¹, було проведено одне установче і 18 наукових засідань, на яких було заслухано 24 доповіді⁵², що підготували дійсні члени товариства, лише одна доповідь безпосередньо своєю темою не торкалася проблематики українознавства⁵³. Почалася активна робота щодо заснування власного видавництва, але через брак коштів це давалося нелегко.

Більшість членів товариства працювали в Українських вищих навчальних закладах, зокрема в УВУ на (філософічному факультеті, суспільних наук та права), УГА в Подєбрадах, УВПІ⁵⁴ і постійно перебували в ЧСР⁵⁵. До діяльності в УІФТ зголосилися й українські історики та філологи, що поодинокі перебували й працювали далеко від Праги⁵⁶.

Діяльність товариства йшла невпинним темпом, з кожним роком збільшувалася кількість його членів (див. додаток А). Зменшення у складі членів товариства відбувалося внаслідок смерті його членів. Лише С. П. Шелухін у 1934 р. вийшов зі складу УІФТ за власним бажанням – це був єдиний випадок за весь час його діяльності товариства⁵⁷ (див. додаток Б).

Не зважаючи на несприятливі умови еміграційного життя, а також важке матеріальне становище, основним джерелом якого були членські внески та пожертви⁵⁸, значним надбанням товариства стали 65 наукових видань⁵⁹, серед яких 5 томів: «Праці Українського історично-філологічного товариства в Празі»⁶⁰. На загальних зборах від 23 лютого 1937 р. члени УІФТ одноголосно ухвалили видати другий том «Праць...» на пошану Голови товариства з нагоди 60-ліття від дня народження.

Характерною рисою доповідей був їх високий науковий рівень, автори були вільні у виборі тем і методів висвітлення історичних подій, вони мали змогу «...стати на тих позиціях, які витримують критику аргументами, а не обґрунтовуються урядовими наказами...»⁶¹. Видавництво товариства не мало змоги задовольнити потреби своїх членів у публікації в бажаному розмірі⁶², тому значна частина цінних наукових праць українських емігрантів міжвоєнного періоду залишилася в рукописах.

При Українському історико-філологічному товаристві постановою зборів 11 листопада 1924 р. було засновано Український науковий академічний комітет (УНАК). Метою УНАК було: об'єднання українських наукових сил у Чехословаччині, Українського наукового інституту в Берліні, а також Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка у Львові; утворення нових наукових установ; поширення зв'язків українських науковців з іноземними науковцями та установами шляхом участі в міжнародних з'їздах та конгресах; налагодження відносин з женевською комісією Міжнародної інтелектуальної співпраці утвореної Радою Ліги Націй⁶³. Академічний Комітет працював при УІФТ як автономний орган, а 31 травня 1926 р. відокремився і став самостійною установою.

Завдяки відданості дорученій справі з боку Президії, товариство протягом двох десятиріч років провадило плідну наукову діяльність⁶⁴, члени Українського історико-філологічного товариства зробили вагомий внесок у розвиток української науки за кордоном в період між двома світовими війнами.

Отже, українська політична еміграція, яка на початку 20-х рр. через втрату власної держави опинилася на теренах Чехословаччини, спромоглась створювати наукові осередки. Одним з них було Українське історико-філологічне товариство в Празі, яке об'єднало найкращих науковців-емігрантів гуманітарної сфери – Д. Антоновича, П. Андрієвського, В. Біднова, Д. Дорошенка, В. Щербаківського, С. Смаль-Стоцького, О. Колессу та ін. Завдяки діяльності товариства вже на початковому етапі його існування європейська громадськість отримала можливість дізнатися більше про історію, культуру, науковий та творчий потенціал українського народу.

ДОДАТОК А

Дійсні члени (д. ч.) УІФТ:

Антонович Д. В. (30.05.1923 р.); Антонович М. Д. (27.06.1933 р.); Артимович А. (13.06.1923-21.10.1935рр.); Біднов В. О. (30.05.1923 – 1.04.1935рр.); Білецький Л. Т. (7.06.1923 р.); Богачький П. О. (член-співробітник – 7.10.1924 р.; д. ч. – 7.06.1927 р.); Борковський І. (25.06.1930 р.); Бородавський С. (27.06.1933 р.); Бочковський О. А. (7.06.1923 р.); Гнапишак М. Л. (13.05.1930р.); Гуммерус Герман (13.05.1930 р.); Дністрянський С. (30.05.1923 – 5.06.1935 рр.); Дорошенко В. В. (21.01.1930 р.); Дорошенко Д. І. (30.05.1923 р.); Залозецький М. (7.10.1924 р.); Кандиба О. О. (чл.сп. – 25.11.1930 р.; д.ч. – 8.11.1932 р.); Колесса О. (30.05.1923 р.); Крупницький Б. (17.05.1932 р.); Лашенко Р. М. (7.06.1923 – 30.10.1929рр.); Левицький М. П. (13.06.1923 – 16.06.1932 рр.); Ліпінський В. К. (7.10.1924 – 15.06.1931рр.); Лозинський М. (13.06.1923 р.); Лоський К. В. (13.06.1923 – 4.10.1933 рр.); Лотоцький О. Г. (7.06.1923 р.); Мапошенко Б. П. (29.01.1929р.); Мірчук І. (7.06.1923 р.); Наріжний С. П. (член співробітник – 6.12.1923 р.; дійсний член – 6.11.1929 р.); Огієнко П. (15.10.1929 р.); Омельченко Г. В. (9.11.1926 р.); Пастернак Я.

(2.06.1925 р.); Пачовський В. (1.06.1926 р.); Перфецький С. (19.02.1924 р.); Прокопович В.К. (20.04.1926 р.); Садовський В.В. (18.10.1927р.); Свенціцький І. (17.05.1932 р.); Сімович В.І. (27.11.1923 р.); Сірополко С.О. (23.02.1926 р.); Січинський В.Ю. (20.11.1923 р.); Славінський М.А. (7.06.1923 р.); Слосаренко Ф.П. (7.06.1923 р.); Смаль-Стоцький Р. (13.06.1923р.); Смаль-Стоцький С. (13.06.1923 р.); Тимошенко В.П. (13.06.1923 р.); Феденко П.В. (20.06.1923р.); Чехович К.В. (13.05.1929 р.); Чижевський Д.І. (27.05.1924 р.); Чикаленко Л.Є. (20.06.1923р.); Шелухін С.П. (19.02.1924-1934рр.); Шульгин О.Я. (7.06.1923 р.); Щербаківський В.М. (30.05.1923 р.); Щербина Ф.А. (7.06.1923 – 28.10.1936 рр.); Яковлів А.І. (24.06.1924р.).

Члени-співробітники:

Андрієвський П.Є. (30.05.1923 р.); Архипів Ю. (26.05.1936 р.); Гомзин Б.В. (5.02.1929 р.); Камінський Є.Д. (7.06.1927 р.); Лукасевич Л.Є. (20.03.1923 р.); Петров В.М. (13.05.1930 р.); Риба Й.М. (24.01.1928 р.); Тимошенко С.П. (6.12.1927 р.); Тимченко М.О. (14.10.1930 р.); Федорів С. (18.10.1927 р.).

ДОДАТОК Б

До Високошановного Пана Голови Українського історико-філологічного товариства в Празі проф. Д. В. Антоновича

Заява

В останні роки, очевидно, помимо Вашої волі, в житті ІФТ стало виявлятися пониження наукових інтересів, а на їх місці розвиватися політика і особистості, які доходять до всяких поразок і навіть до непошани людської гідності. Цей занепад викликав у людей, прийнятих академізмом і заінтересованих в науковій роботі, охолодження до Товариства. Я знаю від кількох таких людей, які раніше проявляли живий інтерес до Засідань Товариства, що вони перестали ходити до них.

Переконавшись, що оздоровлення Товариства стало річчю майже безнадійною, я рішив одійти од його зовсім. Дійсним членом Товариства я став з 1924 року і совісно в міру своїх сил брав малу участь в науковій його роботі. З душевним болем дивлюсь на занепад Товариства і з приємністю згадую про минуле, якого сьогодні вернути не можна і в якому робота в Товаристві йшла академічно, дружно, мирно, з відданістю науковим інтересам, коли ніхто не смів плутати науку з політикою. Прошу надалі з цього числа мене Членом названого Товариства не вважати.

1934 року Січня 25 дня. м. Прага.

Прошу, Пане Голово, прийняти від мене заповнення в повазі до Вас і в бажанні Вам всього доброго.

Проф. Універс. Сенатор С. Шелухін.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Нова Україна. – Прага, 1923. – № 10. – С. 170; 2. Науковий ювілейний збірник Українського університету в Празі, присвячений панові президентові Чеськословацької Республіки проф. Т. Г. Масарикові для вшанування 75-тих роковин його народження. - Ч.1. – Прага, 1925. – С. 2; 3. Цит. за: Галаган М. Десять років української громади в ЧСР. Огляд життя й чинності (1927-1937). – Прага, 1938. – С. 7; 4. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1. – 370 с; 5. Наріжний С. П'ять літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі. // Тризуб. – Париж, 1928. – Ч. 50. – С. 19-26; 6 Наріжний С. 15 літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі (1923-1938). – Прага, 1949. – 16 с; 7. Віднянський С. Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи за кордоном (1921 – 1945). // УІЖ. – 1993. – № 11-12. – С. 68-80; Там само. – 1994. - №4. – С. 41-54; Там само. – №5. – С. 48-60; Віднянський С. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині: Український вільний університет (1921–1945). – К., 1994. – 84 с; 8. Ульяновський В., Ульяновська С. Українська наукова і культурницька еміграція в Чехо-Словаччині між двома світовими війнами». // Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича. – К., 1993. – С. 489-491; 9. Наріжний С. 15 літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі (1923–1938). – Прага, 1940. – 16 с; 10. Саган Г.В. Мости єднання (співпраця української та іноземної науки 1918-1939 р.). – К., 1999. – С. 62; 11. Саган Г.В. Українська наука на міжнародній арені: наукова співпраця у міжвоєнний період. – К.: Міжрегіональний гуманітарний інститут Київського славістичного університету, 2003. – 277 с; 12. Стремидло В.І. Друга хвиля української еміграції у Чехословаччині (20-30 рр. ХХ ст.). – Дис. канд. іст. наук. – Запоріжжя, 1994. – 214 с; 13. Наріжний С. 15 літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі (1923-1938).–Прага, 1940. – С. 16; 14. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. – Прага, 1926. – Т. І. – С. 210; 15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.4465 – Оп. 1. – Спр. 191. – Арк. 7; 16. Бублик Т.В. наукова та культурно-освітня еміграція в Чехословаччині

та Німеччині в 20-30-ті роки ХХ століття. – Дис. канд. іст. наук. – К., 1997. – 178 с; 17. Бурім Д. Наукова, педагогічна та громадсько-політична діяльність Д.І. Дорошенка в еміграції (1919-1951 рр.). – Дис. канд. іст. наук. – К., 1997. – 318 с; 18. Саламаха І. В. Громадсько-політична та наукова діяльність В. О. Біднова (кін. ХІХ ст. – 1935 р.). – Дис. канд. іст. наук. – Запоріжжя, 1998. – 225 с; 19. Швидкий В. П. Громадсько-політична та наукова діяльність О. Г. Лотоцького (1890-і – 1930-і рр.). – Дис. канд. іст. наук. – К., 2000. – 248 с; 20. Яцишина О.Я. Громадсько-політична та наукова діяльність С. П. Шелухіна. – Дис. канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2004; 21. ЦДАВО України. – Ф. 3859. – Український вільний університет в Празі; 22. ЦДАВО України. – Ф. 3972. – Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова; 23. ЦДАВО України. – Ф. 3795. – Українська господарська академія в Подєбрадах. 24. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Українське історико-філологічне товариство в Празі; 25. ЦДАВО України. – Ф. 4026. – Музей визвольної Боротьби України. 26. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1 – С.370; Енциклопедія українознавства. Загальна частина. – К., 1995. – С. 575; 27. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 1; 28. Наріжний С. Названа праця. – с. 121; 29. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр.21. – Арк. 2; 30. Наріжний С. Названа праця. – С. 121. 31. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 3; 32. Наріжний С. Названа праця. – с. 196. 33. ЦДАВО України. – Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 191. – Арк. 7; 34. Антонович Катерина. З моїх споминів. – Вінніпег, 1973. – (Літопис УВАН / Українська Вільна Академія Наук.). Ч.5. – С. 234; 35. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 2; ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 4; Наріжний С. Назв. праця. – С. 196-197; Наріжний С. 15 літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі (1923-1938). – Прага, 1940. – С. 1-2; 36. 15 літ діяльності Українського історико-філологічного товариства в Празі // Український Вільний Університет в Празі, в роках 1926-1931. – Прага, 1931. – С. 195; 37. Нова Україна. – Прага, 1925. – № 7-8. – С. 195; 38. Наріжний С. Українська ... – С. 197; 39. Наріжний С. 15 літ діяльності ... – С. 2; 40. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. – Прага, 1926. – Т. І. – С. 192; 41. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 8; 42. Наріжний С. Українська ... – С. 197; 43. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 4-5; УІФТ в Празі // Тризуб. – 1925. – № 8. – С. 9; 44. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 5. 45. Наріжний С. Українське історико-філологічне товариство в Празі в 1925-1938 рр. // Хроніка-2000. Український культурологічний альманах. « Україна-Чехія». – Ч. 2. – К., 1999. – С.177. 46. Наріжний С. Українська ... – С.177; 47. Дорошенко Д. Життя і громадська діяльність В.О. Біднова. – Б. м. і, б. р. – С.10; 48. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 30; 49. Там само. – Арк. 10; 50. Там само. – Арк. 6; 51. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 2; 52. Справоздання про діяльність «Українського історико-філологічного товариства в Празі» од 30 травня 1923 р. до 31 травня 1924 р. – Прага, 1924. – С. 4; 53. ЦДАВО України. – Ф. 3956. – Оп. 2. – Спр. 21. – Арк. 6; 54. Наріжний С. 15 літ діяльності ... – Прага, 1940. – С. 3-4. 55. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 7; 56. Праці Українського історико – філологічного товариства в Празі. – Прага, 1926. – Т. І. – С. 2; 57. Наріжний С. Українська ... – С.176. 58. Тризуб. – Прага, 1925. – № 8. – С. 9-10; 59. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 70. – Арк. 7; 60. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. Рік перший (1923-1924). – Т. 1. – Прага, 1926. – 210 с; Т. 2. Виданий на пошану Голови товариства Д. Антоновича. – Прага, 1939. – 227 с; Т. 3. – Прага, 1941. – 131 с; Т. 4. – Прага, 1942. – 234 с; Т. 5. – Прага, 1944. – 175 с; 61. Наріжний С. Українське історико-філологічне товариство в Празі в 1925-1938 рр. // Хроніка-2000. Український культурологічний альманах. «Україна-Чехія». – Ч. 2. – К., 1999. – С. 209; 62. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. – Т. 2. Виданий на пошану Голови товариства Д. Антоновича. – Прага, 1939. – С. 2; 63. ЦДАВО України. – Ф. 4372. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 82; 64. Наріжний С. Названа праця. – С. 199; 65. ЦДАВО України. – Ф. 3695. – Оп. 1. – Спр. 233. – Арк. 12.

В.І. Роєнко

ДОЛЯ ВЧЕНОГО (М.І. ЯВОРСЬКИЙ)

Сьогоднішня Україна - це сформована, самостійна, незалежна держава, яка має свою Конституцію, націлену на майбутнє. Конституція визначає шляхи формування правової та соціальної держави із сучасним демократичним упорядкуванням.

Історикам в Україні доводиться по-новому вивчати історію українського народу та його боротьбу за самостійну, незалежну державу і справедливе упорядкування суспільства на новій методологічній основі, вільній від будь-якого ідеологічного диктату.

Важливим завданням істориків є переусвідомлення процесу формування та розвитку української історичної думки й української історичної науки. Це необхідно для очищення соціальної пам'яті від різних нашарувань і впливу ідеологічного та політичного характеру. Український народ має право на дійсно науково об'єктивну історію. У цьому контексті треба знову вивчати та переусвідомлювати історію радянської історичної науки в Україні та її найвидатніших представників, особливо тих, хто стояв на початку її розвитку. Ми не маємо права і не повинні